

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΒ'.

}}

ΑΘΗΝΑ, ΣΑΒΑΤΟ 3 ΤΟΥ ΜΗΗ 1914

}}

ΑΡΙΘΜΟΣ 525

ΕΝΑΣ ΛΑΟΣ ΥΨΩΝΕΤΑΙ ΑΜΑ ΔΕΙΞΗ
ΠΙΣΣ ΔΕ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ.
ΨΥΧΑΡΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΡ. ΒΑΣΙΛΑΣ. Μία άγνωστη σελίδα.
Κ. ΓΑΖΙΑΣ. Ἀθηναϊτικὲς γραφές.
ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ. Δελμοῦζος.
Π. Σ. ΔΕΛΤΑ. Ἐ' ἀναγνωστικά μας,
ΘΕΟΒΡΑΣΤΟΣ. Χαραχτήρες.
Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ. Τὰ μάτια αὐτὰ πού με κοιτοῦν...
Γ'. ΠΕΡΓΙΑΛΙΤΗΣ. Τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ Ὀνειροῦ (συνέχεια).
ΛΥΔΟΣ ΠΟΔΑΒΡΟΣ. Γιὰ τὴ Βουργαρίκη γλώσσα.
ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ. Κοσμοδιορθωτές !...
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ. — Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ. — Ο,ΤΙ ΘΕ-
ΛΕΤΕ. — ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ. — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟ-
ΣΗΜΟ.

ΔΕΛΜΟΥΖΟΣ

Πολλά χρόνια δὲν πέρασαν ἀπὸ τότε. Κι ὅμως φαίνονται τόσο μακριά, πὸν μπορεῖ κανεὶς νὰ σταθῆ καὶ νὰ τὰ κοιτάξῃ μὲ τὴ γαλήνη τῆς ἱστορίας. Ἴσως νὰ συντελέσανε σὲ τοῦτο τὰ τελευταῖα γεγονότα τῆς καταδίωξης ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Δικαιοσύνη μᾶς ἰδανικειμένης ἀναμορφωτικῆς ὁρμῆς, πὸν τέλιωσε χαρακτηριστικὰ μὲ τὴν ἀπόφαση τῶν Ἐφετῶν Ναυπλίου.

Ἔτανε ἡ ἐποχὴ πὸν ἡ γλωσσικὴ ἀναγέννηση μόλις ἄρχισε ν' ἀπλώνῃ τὶς ρίζες τῆς. Καλὰ καλὰ ὁ ἀγῶνας δὲν εἶχε χαράξει. Οἱ φιλολογικὲς ἀπόπειρες εἶτανε ἀκόμα ἀνακατεμένες μὲ τὴ δημοσιογραφία. Ὅμως τὰ παραδείγματα νέων τότε λογίων πὸν ἐρχόντανε μὲ ὁρμὴ ἐπαναστατικὴ, ὅσο κι ἂν τοῦτο δὲν ξεχώριζε καθαρὰ, νὰ χύσουνε καινούργια ζωὴ στὴν ποίηση καὶ στὸ δῆγμα, μὲ τὸ μεταχείρισμα τῆς ζωντανῆς, τῆς δημοτικῆς μᾶς γλώσσας, μᾶς τραβοῦσαν ἑμᾶς, παιδιὰ ἀκόμα, σὲ μιὰν ἀπορία. Πελαγωμένοι μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ σχολειοῦ, χωρὶς στήριγμα κανένα καὶ καμιὰ θετικὴ γνώση γιὰ τὰ πράματα πὸν ἀντικρίζαμε, πασιζάμε μονάχοι τότε, φερμένοι ἀπὸ ἓνα ἰσχυρὸ ψυχρόμητο, ν' ἀρχίσουμε νὰ μιαιώ-

νομε γράμματα, τὴ στιγμὴ ἴσα ἴσα πὸν μόλις παίρναμε τὸ δίπλωμά μας ἀπὸ τὸ Γυμνάσιο. Ἔταν ἓνας κύκλος νέων, πὸν διάβαζε μὲ μανία ὄ,τι ἔβρισκε ἢ καλῆτερα ὄ,τι τοῦ προσφέροταν στὴν τότε ἐποχῇ. Τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ σιγὰ σιγὰ ἐρχόταν κι ἄδειαζε τὸν κύκλο. Τραβοῦσε σὲ διαφορετικὲς στράτες τὰ φιλογράμματα παιδιὰ, κι ἄλλους ἔρχινε νωρὶς στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, ἄλλους ἔφερνε σὲ σπουδὲς καὶ σὲ μελέτες θετικώτερες καὶ «πραγτικώτερες» κατὰ τὴν κοινὴ ἔννοια.

Ἄπ' τὸν κύκλο αὐτὸ ξεπήδησε ὁ Ἀλέξανδρος Π. Δελμοῦζος. Παιδί, μὲ γλυκεῖα παρθενικὴ φυσιογνωμία, μὲ μιὰν ἄσβυστη πάντα ἐσωτερικὴ φωτιὰ πὸν ἀντανακλοῦσε στὰ μικρὰ του πρασινογάλανα κι ἀνήσυχα μάτια. Γιομάτος ζωὴ τριγυρισμένη μὲ ὄνειρα, ἐνθουσιασμοὺς λυγισμένους κάποτε ἀπὸ μελαγχολίες, τραβηγμένους ὅλος ἀπὸ Ποίηση, ἰδεολόγος, ἔτοιμος ὅμως γιὰ τὸν κοπιαστικὸ δρόμο τῆς ἐργασίας. Σὰν ἦρθε ἀπὸ τὴν ἐπαρχία του γράφτηκε φοιτητῆς στὰ Νομικά, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πατρὸς του. Μὰ γλήγορα κατάλαβε πὸς δὲ θὰ μποροῦσε νὰ ὑποτάξῃ τὸν ἑαυτὸ του σὲ ἀλυσίδες πὸν τονὲ στεναχωροῦσαν. Τὸν εἶχε συνεπάρει δάκροιο ἢ ἀγάπη τῆς φιλολογίας. Δὲ δίστασε τὸν ἄλλο χρόνον νὰ μεταγραφῆ στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολή, καὶ νὰ ριχτῆ μὲ ἀφοσίωση στὰ μαθήματα.

Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ἔγραφε δηγῆματι στὴν καθαρεύουσα, ἔγραφε καὶ στίχους στὴ δημοτικὴ, πὸν ὅλα τοῦτα κυκλοφοροῦσανε χερόγραφα σὲ στενὸ κύκλο. Οἱ στίχοι του τὸ περισσότερο λυρικοὶ, ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὶς λαχτάρεις τοῦ κόσμου πὸν ξανοίγοταν μπροστὰ του, ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῆς Ἀττικῆς φύσης, ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς Πατρίδας, ἀπὸ τὴ φλόγα τοῦ ἔρωτα. Ἡ ἐργασία του εἶταν ἀκαταπόνητη. Ἦθελε νὰ βάλῃ μπροστὰ ὅσο τὸ δυνατό γληγορώτερα κι ὅσο τελειότερα τὸ ἔργο πὸν καταπιύσθηκε μονάχος του. Σὲ ἀπολίτιστη χώρα, σὰν τὴ δική μας, κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ ἔχτιμῆση ἀπὸ τὴ σωστὴ του μεριά, τὸ βαθμὸ τῆς παλληκαριάς, τὴν οὐσία τοῦ ἠρωϊσμοῦ τοῦ νέου Δελμοῦζου πὸν καταπατῶντας τὶς γύρω συνθήκες ἄφινε ἓνα ἀφρόντιστο κοινωνικὸ μέλλον, πὸν μποροῦσε νὰ τοῦ ἀσφαλίσῃ ἢ καλὴ οἰκονομικὴ κατάσταση τῆς οἰκογενείας του, καὶ πῆγαινε νὰ γίνῃ «Δάσκαλος» ὅπως παιζογελῶντας τονὲ φώναζαν οἱ δικοὶ του. Δασκάλιοι, γινόντανε τότε, ὅσοι νομίζανε πὸς τοὺς λείπει κάποιον ἀνώτερον θάρρος γιὰ τὴ ζωὴ καὶ θέλανε

νά ξεσφαλίσουνε μιὰ σχετική θέση κ' ἓνα μιστό, νά περάσουνε τὰ χρόνια τους. Ἡ φιλοσοφική σχολή, πλημμυριστὴ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ἀπὸ δειλά, ξερὰ στὸ μυαλό καὶ στενόκαρδα γεροντόπαιδα, πού ἡ τέτοια ἀντίληψη τῆς ἀποστολῆς τους, ἐσώψυχα τοὺς εἶτανε ριζωμένη.

Ὁ Δελμούζος ἐκεῖ μέσα ἔκαμε ἐντύπωση ἀνυπόταχτου. Ἄκουγε τὰ μαθήματα, μὰ ἄρχισε νά ἔχη γνώμες, γιὰ τὰ ζητήματα, δικές του. Εἶχε ἀπορίες, εἶχε ἀμφιβολίες, συζητοῦσε μὲ ἄλλους ἀρχαιότερους φοιτητὲς κ' ἡ γνώμη του εἶχε μιὰ βαρύτητα. Τὸν πρόσεχαν καὶ τὸν ἄκουγαν. Ἔβλεπε τὰ πράματα φωτεινότερα, πλατύτερα, ἀπάνου ἀπὸ τὰ συνειθισμένα καὶ τὰ πατημένα. Στενοχωριότανε πολλὲς φορὲς μὲ τὸ στενὴ ἀποψη πού παίρνανε τὴ φιλοσοφική ἐπιστήμη οἱ καθηγητὲς του, γιὰ τὸν τρόπο τῆς διδασκαλίας, γιὰ τὸν τρόπο τῆς ἐρμηνείας τῶν συγγραφέων, γιὰ τὸ φέλιμο καὶ πραχτικὸ τοῦ τρόπου καὶ συχνὰ ἀπαγοητεμένος ρωτοῦσε ἂν θὰ μπορούσε νά τοὺς ἀκολουθήσῃ, ἂν θὰ μπορούσε νά ὑποτάξῃ τὸν ἑαυτὸ του στὰ δασκαλικά συστήματα γιὰ νά «πάρῃ δίπλωμα». Τὶς γνώμες του αὐτὲς δὲν τὶς ἔκρυβε δουλικὰ. Τὶς φώναζε καὶ τὶς ὑποστήριζε στοὺς συσπουδαστὲς του, τοὺς γιόμιζε τὰ μυαλὰ ἰδέες, τοὺς «προσηλύτιζε».

Τοῦτο τὸν καιρὸ, τὸν τράβηξε τὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Θρεμένος μὲ τὴ γλωσσολογικὴ διδασκαλία τοῦ Χατζηδάκη, μὲ τὸν ἀξιο ἐπιστημονικὸ δρόμο πού ἔδινε αὐτὸς στὴν ἔρευνα γιὰ τὰ λογῆς ζητήματα, ἔφτανε μόνος του στὰ συμπεράσματα πού ὁ καθηγητὴς, ἀπὸ χίλιους γνωστοὺς λόγους, δὲν ἤθελε, δὲν τολμοῦσε, δὲν εἶχε τὴ συνείδηση νά φτάσῃ. Ἄρχισε πρῶτα ν' ἀπορῆ, ὕστερα νά μελετᾷ καὶ νά θέλῃ νά γνωρίσῃ τὸ βάθος τοῦ φαινομένου. Στὸ τέλος τὸν πλημμύρισε τὸ φῶς. Διάβασε τὸν Ψυχάρη, τὸν Ἐφταλιώτη, τὸν Πάλλη. Γνώρισε τὸν Παλαμά. Ἐνθουσιασμένος γιὰ τοὺς καινούργιους ὁρίζοντες πού ἀνοίγονταν μπροστά του. Ἔβλεπε ἓνα δρόμο, μιὰ ζωντάνια, ἓνα μέλλον. Θυμοῦμαι μὲ τί κριτικὴ ἀυστηρότητα μιλοῦσε τότε γιὰ τὴ διδασκαλία, γιὰ τὴν ἰδεολογία τοῦ Μιστριώτη. Ἔσπειρε τὰ ζιζάνια τοῦ πνευματικοῦ καθαρμοῦ στοὺς κύκλους τῶν συφοιτητῶν του. Αὐτοὶ τονὲ κοίταζαν μ' ἐπιφύλαξη τὸν ὑπόβλεπαν. Τὸν κουρκουσοῦρευαν. Μερικοὶ ὁμως τριγύρισαν τὸν ἐπαναστάτη καὶ συντρόφοι του γενήκαν. Μέσα σ' αὐτοὺς ὁ Δημ. Γληνός, ὁ Μανόλης Τριανταφυλλίδης. Ὁ θρόνος τοῦ Μιστριώτη ἄρχισε νά κλονίζεται. Ἐνα δυνατὸ ρέμα ἀπὸ λεύτερες, ζωντανὲς ἰδέες ἄρχισε νά πνέῃ στὸ τέμενος τῆς σχολαστικῆς Μούσας. Σὲ λίγον καιρὸ ἤρθανε ἄλλοι νέοι φοιτητὲς, κατοπινοὶ τοῦ Δελμούζου, πού ἄρχισε νά τοὺς

τραβᾷ ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη πρὸς τὰ γράμματα. Καὶ μπορούμε νά ποῦμε, πὼς γιὰ τὴν ἐποχὴ του αὐτὸς στάθηκε παράδειγμά τους.

Στὸ μεταξὺ ὁ Δελμούζος τέλιωσε τὶς Πανεπιστημιακὲς του σπουδὲς, πήρε τὸ δίπλωμά του καὶ τράβηξε γιὰ τὴ Γερμανία. Τώρα ἔγραφε λιγότερο στίχους, λιγότερο τὸν κρατοῦσε στὰ χέρια τῆς ἡγάπη τῆς «ἐλαφρῆς» ἄς τὴν ποῦμε συνθηματικά, φιλολογίας. Ἐννοιαθε μέσα του τὴ λαχτάρα τῆς δράσης. Τῶναιρό του νά γίνῃ παιδαγωγός, νά σπουδάσῃ τὴ νέα καὶ μεστή, μὰ τόσο περιφρονημένη στὴν Ἑλλάδα, ἐπιστήμη, καὶ νά κατεβῇ ἐδῶ νά ξεβουρκώσῃ τὰ σάπια ἰδανικά πού εἶχανε πατήσῃ στὸ λαϊμὸ τὸ Ἔθνος καὶ θέλανε νά τὸ πνίξουνε.

Στὰ ξένα παρακολούθησε μ' εὐλάβεια καὶ μὲ ἀφοσίωση ὅ,τι τὸν ἐνδιέφερε γιὰ τὸ σκοπὸ του. Στὴ Γιένα, στὴ Διψία, στὸ Βερολίνο, στὸ Μόναχο. Ἄκουσε τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Βούντ, παρακολούθησε τὸν Κρουμπάχερ. Ἐγείρε πρὸς τὴν κοινωνιολογία. Ὁ δημοτικισμὸς του δυνάμωσε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, μὰ ὑποχώρησε κάπως ἀπὸ τὴν ἄλλη, γιὰ μιὰν ἀνάγκη συβιβασμοῦ στὴν ἀδιάλλαχτη, γιὰ τὴ γλωσσικὴ μεταρρύθμιση, κοινὴ γνώμη. Σύστημα δικό του σκάρωσε ὀλάκερο γιὰ τὸ ρωμαϊκὸ σκολειό, σύμφωνα μὲ τὰ σοφὰ Εὐρωπαϊκὰ πρότυπα καὶ τὶς γνώμες τοῦ δικουῦμας Φωτιάδη. Ὅχι βέβαια μὲ παιδαγωγικὰ δόγματα σὶς λεπτομέρειες, γιὰ τὸ χρειαζότανε νά μελετήσῃ ἀκόμα. Μὰ οἱ γενικὲς του γραμμὲς εἶτανε: ἀληθινὴ, βαθιὰ μόρφωση τοῦ παιδιοῦ πού θὰ ὑψώσῃ τὴ συνείδηση καὶ τὸ πνεῦμα καὶ θὰ φέρῃ στὸν πραχτικισμὸ κοντά, καλλιεργῶντας τὴν αὐτοβουλία καὶ τὴν ἐνεργητικότητα, ὑποβοηθῶντας ὅλα τὰ καλὰ φυσικὰ ψυχόρμητα τοῦ παιδιοῦ καὶ χτυπῶντας τὴ λογοκοπία καὶ τὸν ψευτορωμαντισμὸ. Ἔβλεπε πὼς τὸ σκολειό, ὅπως τὸ εἶχανε καταστήσει τ' ἀσύστατα ἐκπαιδευτικὰ συστήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, εἶτανε τὸ μεγαλύτερο ἐμπόδιο γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀναμόρφωση τοῦ Ἔθνους, μιὰν ἀναμόρφωση πού τὴν ἔβλεπε μπροστά του βέβαιη καὶ θετικὴ μὲ τὴν τέτοια ἀλλαγὴ.

Στὴ Γερμανία εἶδε ἀκόμα κ' ἔννοιωσε βαθιὰ τὶς ἀνθρωπιστικὲς τάσεις τῶν λεύτερων κύκλων καὶ τοῦ γεννήθηκε ἡ πιθυμιά νά συντελέσῃ στὸ ξύπνημα, στὴν πνευματικὴ ἐξύψωση τοῦ ἐργάτη, τῆς λαϊκῆς μάζας, πού μὲ τὴ σκοτινιά πού τὴ σημαδεύει φέρνει τὸν τόπο μας στὸ πιὸ κάτω ἐπίπεδο τοῦ πολιτισμοῦ. Τὰ οικονομικὰ ζητήματα, τὰ κοινωνιστικά, τραβήξανε τὸ ἐνδιαφέρον του. Κατέβηκε στὴν Ἑλ-

λάδα άρματώμενος επαναστάτης. Παιδαγωγός άληθινός, με όρζζοντα λεύτερο, ψυχή άνοιχτή, χαρακτήρα τίμιο και διαμαντένιο, καρδιάν αγαθή. Με τά προσόντα τής σπουδής του, δέ γύρευε να πάρη «θέση». Θέλησε να δουλέψη για να μελετήσει, για να λύση άπορίες, για να καταστρώση τά συμπεράσματά του, για να πειραματιστή τó σύστημά του. Να κατεβή στην πρώτη άρχή, στο παιδί τó τρυφερό πού ζρχεται άπό τή μάνα στο σχολειό για να τού άνοιξη τά μάτια, να τού γνωρίση και τού μεταχειριστή τó δώρο τής νόησης και να τού δώση τήν πρώτη ψυχική θροφή. Ζήτησε να διοριστή δημοδιδάσκαλος. Τήν εποχή εκείνη τού προτάθηκε να πάη στο Βόλο, διευθυντής τού άνωτερου Παρθεναγωγείου, πού τότε πρωτόνοιγε μ' έξοδα τού Δήμου. Δέχτηκε· πήγε. Τó τί έγινε κατόπι, είναι πολú κοντινή ιστορία κι όλοι τήν ζέρον.

Ό θόρυβος για τó Παρθεναγωγείο τού Βόλου, ή κατακραυγή πού σηκώθηκε εναντίο του, είναι ή φωνή τής παλιάς, τής σκουριασμένης ιδεολογίας πού δέν άνέχεται τίποτα τó καινούργιο και τó λεύτερο. Η βαρβαρότητα πού χαρακτηρίζει τήν Έλληνική κοινωνία, τó πνεματικό χάος πού τήν έφερε να ξεροκοπήση τó στίγμα τών τελευταίων χρόνων, πού μύλωνε τήν ιστορία τής Ελλάδας, τήν άνελεύτερη συνταγματική διάταξη για τή γλώσσα, είναι οι αίτιες και οι άφορμές τού διωγμού τού Δελμούζου. Οι έπίσημοι κύκλοι θρεμένοι με χοντρά λόγια, με χτυπητά ιδανικά, δέ βλέπουνε τó κακό πού όλοένα τους πλησιάζει. Νομίζουν πως τó ξύπνημα τής κάτου τάξης δέ θά έρθη ποτέ. Δέ νοιώθουν πως αυτό τó ξύπνημα θά τó φέρη ό καιρός κ' ή ανάγκη, και πως τότε θά βρεθούνε μπροστά σε μιá μάζα άμόρφωτη, πού για τή λευτεριά της θά τά χτυπήση όλα κάτου άνεξέταστα, και θά φτάση εκεί πού κανείς δέ θά τó περιμένη. Ένψ αντίθετα, τó θετικό ξύπνημα πού θά φέρη στο λαό μιá μόρφωση κατάλληλη, αυτό και μόνο θά υπηρετήση τά πραγματικά συμφέροντα τής δόλιας πατρίδας.

Ό Δελμούζος, άπό τά ξένα, είδε ξάστερα τή μοίρα τών νέων πού σπουδάζουν στα έλληνικά σχολεία. Τά έφόδιά τους τιποτένια, τους τυλίγει μιá μονομέρεια, μιá στενοκεφαλιά και τους κάνει άνίκανους για τήν πλατιά ζωή. Τους καταστρέφει και για τόν έαυτό τους και για τó έθνος. Τους νεκρώνει τήν ένεργεια και τους άφίνει μονάχα οίκτρα κοινωνικά κουρέλια με τά χοντρά λόγια πού τους έθρεψε τó μυαλό, με τά παχιά ιδανικά πού τους γαλούχησε. Σ' ένα του άρθρο τυπωμένο στο «Νουμά» έγραφε τó 1907 άπό τή Γερμανία : «Μερικοί νέοι ζρχονται στην Έδρωπή άφού τελιώσουν τó Έλλη-

νικό Πανεπιστήμιο. Η στενή άντίληψη και αισθηματικότητα τών γονιών τους φοβάται να τους στείλη έδω έξω παιδιά άκόμα, μήπως χαθούνε στη ζωή... Διδαχτορικές έξετάσεις σε μās θά πη ξεχαρβάλωμα μυαλού, χαντάκωμα ύγείας και στούπωμα τού κεφαλιού με λέξεις, λέξεις, λέξεις. Κ' έτσι τόν στέλνουν έξω προς τελειοποίηση τών σπουδών του. Έδω βλέπει πως δέν πρέπει να πέρνουμε τή ζωή ρωμαντικότερη άπ' ό,τι πράγματι είναι... Θα αισθανθώ τί θά πη έπιστήμη, ποιá ή αξία κάθε μιáς στη ζωή και ή μεγάλη ζωή με τήν πολυμέρεια τού ένδιαφέροντος θά τόν βοηθούσε βρίσκοντας τόν έαυτό του να πατήση στέρει στη μάνα γή. Θα τόν βοηθούσε, αν έφευγε άπό τόν τόπο του όσο τó δυνατó λιγότερο άμόλυντος. Και τώρα με τή σύγκριση ξεδιαλύνοντας τó έλληνικό σκοτάδι βλέπει πως θά μπορούσε να εργαστή στην πατρίδα του άποτελεσματικότερα. Όλα τά βλέπει μιá είνε πια άργά. Τó φαρμάκι τού πότισε εκεί πέρα τόν οργανισμό του τόσο, ώστε ή δύναμη πού τού μένει είναι λίγη κ' ή δουλειά του μεγάλη... Δέν ζέρω μοίρα τραγικότερη να βαράινη άπάνου στα νεανικά κεφάλια!» Αύτή τήν τραγική μοίρα πού βαράινη τά νεανικά κεφάλια πάσκισε να σηκώση ό Δελμούζος. Πάσκισε να φέρη ζωή, εκεί πού μόνο ή λαχάρα τής νέκρας βασιλεύει, πάσκισε να δείξη πως ό άνθρωπος έχει τή δύναμη σά στηριχτή στον έαυτό του να νικήση αυτός τή ζωή, κι όχι αυτή εκείνον. Θέλησε ν' άνεβή έτσι, με τήν κατάλληλη άλλαγή και συστηματοποίηση τής εκπαίδεψής μας, ένα βήμα προς τή μακρινή ίσως μιá πάντα έπιταχτική λύση πού θά πάρη τó κοινωνικό ζήτημα. Θέλησε να ταιριάξη τόν έλληνικό κόσμο προς τήν παγκόσμια σέψη και πρόοδο, άφού πρώτα αυτόν τόν έλληνικό κόσμο τονέ κάμη συνειδητό, τόν όρίση, τονέ δώση να τόν γνωρίσουμε και να τόν αγαπήσουμε. Έτσι δέ θά είναι κίντυνος ποτέ, να μās φύγη άπό τά χέρια, όσο μικριά κι αν βαδίσουμε, όσες προοδευτικές κορφές κι αν άνεβούμε. Και λοιπόν τί θέλουν και τί έννοούν όλοι αυτοί πού φωνάζουνε για τά παλιά ιδανικά τής ελληνικής φυλής τους; Να χωρίσουμε τήν Ελλάδα με τó μαχαίρι άπ' όλο τόν άλλο διανοούμενο κόσμο; Να υποτάξουν τήν εκπαίδευση μέσα στους στενούς κύκλους μιáς διδασκαλίας πού να υπερετή τήν πνεματική κατάπτωση για να δυναμώνη έτσι τά ταπεινά τους συμφέροντα; Να κρατήσουν άκόμα τó λαό στο βούρκο τής θρησκοληψίας και τής κάθε είδους άμάθειας; Κι αυτά όλα τά σκεπάζουν με τή λεοντή τού πατριωτισμού και τής άγνης τους ήθικής;

Άμέσως άμέσως τó σχολειό τού Βόλου, βρέθηκε

ἀντιμέτωπο τῆς παπαδοκρατίας καὶ τῆς δασκαλοκρατίας. Δυὸ στοιχεῖα συντηρητικά, πιασδρομικά, πού μάθανε ἀπ' τὰ παλιὰ χρόνια ν' ἀντλοῦνε τὴν ὑπαρξή τους ἀπὸ τὴν εὐκολοπιστία καὶ τὴ πνευματικὴ σκλαβιά τοῦ κοσμάκη. Θέλησε νὰ σώσῃ τὸ ἔργο του. Κι ἄρχισε σιγὰ σιγὰ μιὰν ὑποχώρηση φαινομενική. Νὰ μὴ γίνεταί θόρυβος. Νὰ μὴν ἀντιληφτῆ ἡ κοινὴ γνώμη πὼς καινούργια ἰδεολογία, νέα συστήματα μὲ βάση τὴ ζωντανὴ γλῶσσα, καλλιεργοῦνται κεῖ μέσα. Τὶ μᾶς ἐνδιαφέρουν οἱ φωνές; Ὁ σκοπὸς μας νὰ πετύχῃ...Κι ὅμως ἡ τέτοια ὑποχώρηση ἔφερε τὸ ξέσπασμα τοῦ κακοῦ. Σὲ ζητήματα τέτοια συβιβασμοὶ δὲ χωροῦνε. Κάθε μυστικότητα χλιοπλασιάζει τὶς ὑπόνοιες, δημιουργεῖ τὰ φαντάσματα. Καὶ μὲ ὑπόνοιες καὶ φαντάσματα ὁ Δεσπότης τοῦ Βόλου ἐξαργύρωσε τὸ τυφλωμένο καὶ παραστρατημένο πλῆθος κ' ἔκλεισε μὲ τὴ βία τὸ σκολεῖο. Ἡ Δικαιοσύνη ἀπλωσε τὸ χέρι τῆς νὰ πιάσῃ τοὺς ἐγκληματίες. Καὶ μέσα στὴν τρομοκρατικὴ ἀτμοσφαῖρα, ὁ Δελεμούζος βρέθηκε συγκατηγορούμενος μὲ τοὺς κοινωνιστὲς τοῦ Βόλου καὶ τῆς Λάρισας, στοιχεῖα προοδευτικά καὶ τοῦτα καὶ κατὰ συνέπεια ἐχτρικὰ τοῦ Δεσπότη καὶ τῆς ἀστοκρατικῆς κλίμας πού τὸν περιτριγύριζε στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Θεοῦ, τῆς Φιλῆς καὶ τῆς Πατρίδας. Ὑστερα ἀπὸ πολύμορφα καὶ πολύχρονα ἐξετάσματα, στάλθηκε, μαζί μὲ τοὺς ἄλλους νὰ δικαστῆ στὸ Ναύπλιο.

Ὁ Δελεμούζος στὴν ἀπολογία του ἔβαλε κατὰ μέρος κάθε ὑποχώρηση καὶ κάθε ἐπιφύλαξη. Μίλησε ὡμὰ καὶ σταράτα. Ὁμολόγησε τὴν περιφρόνησή του πρὸς τὸ κακοῦργο ἐκπαιδευτικὸ σύστημα τοῦ ἐπίσημου Κράτους, τὴν πίστη του πρὸς τὴν ἀναγέννηση τὴν πνευματικὴ καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴ, πρὸς τὰ μέσα τῆς ἀναγέννησης, ξήγησε τὸ δημοτικισμό του, ὑπεράσπισε τὰ δικαιώματα τῆς ζωντανῆς γλώσσας καὶ βροντοφώναξε τὴν εὐεργετικὴ τῆς ἐπίδραση γιὰ τὸ σκοπὸ του.

Εἴμαστε βέβαιοι πὼς ἡ παλληκαριά τῆς ἰδέας, τὸ θάρρος τῆς πίστες, ἔσωσαν τὸ ζήτημα. Ἡ ἀπόφαση εἶταν ἀθωωτικὴ καὶ ἀποδόθηκε τίμιος καὶ λευκὸς στὸ ἔργο του, ὁ κατηγορημένος τῶν παπῶν καὶ ὁ ἀφωρεσμένος τῶν ἀμαθῶν, γιὰ ν' ἀληθέψῃ ἄλλη μιὰ φορὰ ὁ στοχαστικὸς λόγος τοῦ Ψυχάρη: «Πιὸ σίγουρη προφύλαξη, ἐπιφύλαξη πιὸ φρόνιμη δὲν ἔχει ἀπὸ τὸ κουράγιο».

Τὸ γερὸ δέντρο τοῦ πνευματικοῦ ξεσκαβωμοῦ, πού ἔνα του κλαδί γενναῖα πότισε μὲ τὸν ἀγῶνα του ὁ Δελεμούζος, ἀρχίζει νὰ φουντώνῃ καὶ ν' ἀνθίζει. Μὲ πίστη ἀκατανίκητη, μὲ θάρρος ἐμπνεσμένο, μὲ ὄση δύναμη, μακριὰ ἀπὸ κάθε τάση καταστρεφτικοῦ συβιβασμοῦ, ἄς βοηθήσουμε τὸ μεγάλωμά του.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ΓΙΑ ΤΗ ΒΟΥΡΓΑΡΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Θέλοντας νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴ Βουργάρικη τὴ γλῶσσα δὲ νομίζουμε πὼς χρειαζόμαστε καὶ δικαιολογίες γι' αὐτό. Μολαταῦτα, ἔτσι περίσσια, λέμε μπροστὰ δυὸ λόγια, μὴ τυχὸν βρεθῆ κανεὶς ὑπερπατριώτης ἄξιος νὰ ξαφιστῆ γιὰ τὰ σουνεῖθιστο θέμα πού διαλέξαμε.

Τὸν τελευταῖο χρόνο οἱ παλιοὶ μας γνώριμοι καὶ ὄψιμοι παράδοξοι σύμμαχοι, οἱ Βούργαροι, δὲ μᾶς ἄφησαν, πού νὰ μὴ βασκαθοῦνε, δίχως ἀφορμὲς γιὰ νὰ χυοῦμε τὴν κουβέντα τους. Οὔτε καὶ τώρα μᾶς ἀφίνουν νὰ τοὺς ξεχάσουμε οὔτε στὸ μέλλον, φαίνεται, ἔχουν σκοπὸ νὰ μᾶς ἀφίσουν ἡσυχούς. Ἄν κείνο πού ζητοῦν εἶναι νὰ λάβουν καὶ ἄλλο μάθημα πολεμικὸ, ἂν δὲν τὸ νοιώσουν ἔτι ὅσα ἔπαθαν εἶταν μὲν ἄχα μιὰ μικρὴ καὶ ἔχι ἀνάλογη τιμωρία γιὰ τοὺς φριχτοὺς βουργαρισμοὺς πού ἔφευγε, ἔτι ὅπως βρίσκονται τώρα δὲ βρίσκονται καθόλου ἀδικημένοι, δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἀφήσουμε δίχως καὶ δεύτερο καὶ τρίτο, ἂν θένε, μάθημα πολεμικὸ. Κακὸ, φριχτό, ἀπάνθρωπο πράμα εἶ πόλεμος. Ἄλλ' ἔταν ἔχρη νὰ κἀνης μὲ Βουργάρους ἢ μὲ Τούρκους, πού δὲ συμμαζεῦνται καὶ πού δὲν ἀνθρωπεύουν, πὼς μπορείς νὰ τὰποφύγῃς; Ἔτοιμοι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ μᾶςτε γιὰ νέο νικηφόρο πόλεμο. Καθόλου ἄς μὴν τὸ ξεχνοῦμε αὐτό. Παράλληλα ὅμως εἶναι ἀκόμη πειὲ μεγάλη ἀνάγκη νὰ τοὺς δώσουμε κ' εἰρηνικὰ μαθήματα, νὰ τοὺς νικήσουμε καὶ στὸ εἰρηνικὸ στάδιο, καὶ ἔχι μόνο ἐκεῖ πού θεοφάνερα καὶ τώρα τοὺς νικοῦμε, στὸ ἐμπόριο καὶ στὰ γράμματα καὶ ἔπου ἄλλου, ἀλλὰ κ' ἐκεῖ πού ἀπὸ φυσικὸ τους φαίνονται ἀνώτεροί μας, στὴ γεωργικὴ προκοπῆ, στὴν ὀρμὴ πρὸς τὸ νέο, στὴν πραχτικὴ σκέψη, στὴν ἐπιμονή, στὴ συστηματικὴ ἐργασία. Μόνο γιὰ τὴν ἀγριὰδα τους, γιὰ τὴ θεριοψυχία καὶ τὰ χτηνώδικα αἰσθηματα ἂν μὴν τοὺς ζηλεύουμε.

Καὶ γιὰ νὰ μᾶςτε ἱκανοὶ πάντα νὰ τοὺς νικοῦμε, πρέπει πάντα νὰ τοὺς σπουδάζουμε καὶ νὰ τοὺς ψάχνουμε ἀπ' ὅλες τὶς μεριές, νὰ μὴ μᾶς εἶναι ἀρκετὸς ἓνας πολὺ γενικὸς χαρακτηρισμὸς τους, καὶ αὐτὸς ἀπὸ ἀπόσταση σκηματισμένος.

Καὶ ἐν' ἀπὸ τὰ μέσα γιὰ νὰ τοὺς σπουδάζουμε εἶναι καὶ τὸ νὰ ξέρομε τὴ γλῶσσα τους. Γι' αὐτὸ ὅσοι μποροῦν νὰ τὴν ἐμάθουν, δὲν πρέπει νὰ τὴ παραλείψουν, κυρίως γιὰ τὸ λόγο καὶ γιὰ τὸ σκοπὸ πού εἴπαμε.

Ἄλλὰ καὶ γι' ἄλλους ἐνὸ σκοπὸς πρέπει ἀπὸ πολλοὺς δικούς μας καὶ πλατειὰ καὶ συστηματικὰ